

9.

— — — — — Hogy az én munkáimra olyant mond Kölcsey, a' mit még a' csecsemő' gegyegésére sem mondhatni, mert azt sem lehet *minden érzéstől és értelemről, még pedig általjában üresnek mondani*, látta a' józan Olvasó (1817.); de azt, hogy miért mondogat ő illyeket, csak akkor fogja megérteni, ha megtekinti az ő Poéziájának természetét; mert egyedül ez mutatja ki nyilván, mit tart ő Poetai Kitételnek, mit poetai Érzésnek és Értelemnek. Vegyük e' végből vizsgálat alá azon tán legjobb, legértetőbb versezetét, melyet Szemere is igen méltónak látott a' felmutatásra, (Házi Jegyzet. 8. lap 41—42. Vedd e' gyűrűt...) Jegyezzük meg tehát ezen versezetben e' következőket:

1. A' Hellenek Bouterweck szerint a' kérdések' és repetálások Figúrájait, mint nem-poetai Figúrákat, a' Rhetorikába utasították; 's íme még is ezen huszonnégyszorból álló versezetnek tizenhárom sorai mind illy kérdő 's repetáló Figúrákkal vagynak megrakva, mert az egymást érő

Néked...

Téged...

Értted...

O te...

szint olly helytelen repetálás, valamint az egymást érő

Merre, merre...?

Honnan, honnan...?

Mért e'...?

Mért ez...?

Én, a' választott, a' boldog, én!

Mind ezeknek kietlenségét nevelik még az ötszöri felkiáltások is elannyira, hogy az egész versezet nem egyéb, mint az egymást érő kérdéseknek, repetálásoknak 's felkiáltásoknak örökös repetálása. De nagyobbítja ezeknek hibáját még az is, hogy ezen repetálások között hat sorok valami egyforma verbumtalan figurát repetálnak, mint:

1. Néked minden órát életemből,

2. Értted vérözönnel szívemet...

3. Merre, merre, lángoló hevemben?

4. Honnan, honnan, o nem földi kény?

5. Mért e' reszkető könnyű szememben?

6. Mért ez édes órán új remény?

Illyenek Külseynek KEDVENCZEI; 's így él vissza azokkal. De, vallyon, ha csupa rózsák volnának is ezek a' Kedvenczek, nem válnának e azok ennyi repetálások' repetálása által csupa bójtorjánókká?

Igaz ugyan, hogy az új Sentimentál Styl 's az érzelem' természete engednek e' részben valamit; de korántsem ennyit. Nálam is vagynak mind Repetálások mind Kérdések, de nem ennyiek, 's nem érik azok így egymást, melly már a' dolgot egészen megválasztja. De megválasztja még az is, hogy ezek már magokban rosszak: mert a' beszéd-

ből a' verbumot kivetni annyi, mint annak értelmét elharapni, 's határozatlanná tenni; 's annyi, mint ha a' Festő a' képet orr nélkül hagyná azért, hogy a' Néző úgy is oda gondolhatja azt. Így változtatja a' Poezist a' Külső semmikre függesztett figyelem zajjá, 's valóságos HANGZATKÁVÁ.

2. A' Poeta a' nyelvet nem csak nem rontja, hanem inkább minden lehető módon megszzebbíti. Ezen versezetben pedig, a' megszzebbített szavak és szóllások helyett, ilyeneket látok:

O te, e' keblemnek ideálju,

Melly gyakran....

Lengett szél fuvalmain.

mellyeknek így kellene lenniük:

O te....

Melly...

Lengtél.

Mert az igen kényes magyar fül érzi, hogy az illy kétszeri reá-mutatás, mint *e' keblem*, felesleg való szószaporítás; 's érzi, hogy a' tárgyhoz majd második majd harmadik személyben egyszerre szóllani helytelenség. De itt a' *leng* és *szél fuvalmai* sem öszve-valók: mert ezek nagy szelet jelentenek, amaz pedig pedig csak kis szel-
lőt. Egyéberánt is a' *lengés* már kimeríti az egész gondolatot; 's a' *szél fuvalma* csak szükségtelen szószaporítás. 'S így a' szükségtelen *kény* és *könnyű* helyett is jobb lett volna az öröm,

gyönyör és könny vagy könny. Valamint az a' helytelen *hüsen lengeni* jobb lett volna így: *hüset*, vagy még jobban *hüset lengetni*; így lehet azután a' legyezőből *lengető*. Az ilyenek pedig:

En, a' választott, a' boldog én!

Öszve omlok a' kény' érzetében, ...

csak olly affectált, gyermekes, scénai szóllások, mellyekben a' szerelem' édes nyelvének legkisebb accentje nincs.

3. A' poetai beszédnek nem homályosnak, annyival inkább nem érthetlennnek, hanem a' lehetségig világosnak kell lenni; mert leginkább ettől függ a' benyomásnak elevensége. Ezen költeményben pedig nem csak homály, de néhol érthetlenség is találkozok, mint:

Értted vérözönnel szívemet.

Szeretőknek adni szívünket; igen is, lehet: de szeretők-ért hogyan lehet? és kinek lehet adni szívünket? Én legalább nem érthetem. Pedig, hogy ezen *verbum* van kihagyva, nyilván mutatja az előtte lévő sor. 'S hát a' szerelem' ömledezésében vallyon mire való, 's mit jelent az a' *vérözön*?

Merre, merre lángoló hevemben? .

Vallyon miért akar a' boldogított szerető Armída' öléből elmenni? és hová? 'S van e ennek értelme, ideje és helye? Vagy tán az elragadtatás olly nagy, hogy az még Armída' karjai közzül is ki

akarja ragadni a' boldog Jegyest? Ez már, valóban, igen lángoló olasz h é v. De az illy olasz hévnél képtelonebbet gondolni nem lehet.

Mért ez édes órán új remény?

Bájos arczod', százszor boldog álom,

A' múltban 's jövőben nem találom.

Holtan fekszem e lágy karodon?

Vagy merengek bő hullámidon?

Én ezeket nem érthetem; 's nem gondolhatom el, mi lehet itt az az *új remény* és az a' *százszor boldog álom*, mellynek képe sem a' múltban sem a' jövőben nincs. A' mi sem a' múltban sem a' jövőben nincs: az vagy Semmi, vagy Jelenvaló. Igen; de hogyan lehetne a' Jelenvalót a' jelenlévő *édes óra' reményének* nevezni? Szint így nem érthetem ezen gondolatnak poetai képét is. Mert én olly csuda lényt, a' minek egyszer'smind *lágy karokat* is, *bő hullámokat* is tulajdoníthatnék, képzelni nem tudok. Illy nyilvánvaló ellenmondásokkal tellyes az egész műv mind kívül mind belől.

4. A' T á r g y a s K ö l t ő mikor nem idealt ad, hanem csak a' tarka valót festi, mutathatja tárgyai' természete szerint az indulatoknak 's ábrándozásoknak különféle szertelenségeit; de a' S z e m é l y e s K ö l t ő, ki magáról szól, vagy legalább magáról látszatik szólni, természet szerint ideálnál egyebet nem adhat, vagy adni nem akarhat: mert magának csak olly érzelmeket tu-

lajdoníthat, a' millyeneket legszebbeknek lát; 's mivel az Olvasó is csak olly érzelmekeket láthat ő nála szépeknek, a' millyenek olly mívelt 's józan embernek, mint egy Poetának lenni kell, szájába illenek. Innét van, hogy a' Tárgyas Kültő szabadon mutat mindenféle dühült Orlándókat; de a' Személyes Kültő magából Orlándót és Likofront nem csinál: mert tudja azt, hogy poetai részegség csak addig poetai, míg józan; 's tudja, hogy valamint az emberiségnek legfőbb charactera a' józan-ész, a' szerint a' Poezis' legfőbb karaktere sem egyéb mint a' józanság, avagy Külcsey' szavai szerint: *a' legsebesebb lángokban is szelídség.* — — De ezen józanságnak, szelídségnek ezen költeményben híre sincs; sőt az egész érzés a' legfőbb gradusban szertelen. Ugyan is, az a' sok

<i>reszkető kéz,</i>	<i>holtan fekvés,</i>
<i>reszkető köny,</i>	<i>merengés,</i>
<i>forró lélek,</i>	<i>öszveomlás,</i>
<i>lángoló hev,</i>	<i>égés;</i>
<i>vérözönös szív,</i>	

az a' sok egymást érő *Merre, merre; honnan, honnan; Mért, mért; én, én* 's t. olly rút, olly szertelen és természetlen hagymázos rángatódásnak typuszát veszik magokra, melly mind magában rút, mind a' dolog' természetével egészen ellenkező. Rút magában, mert az unalmas egyfor-

maság és felettébb való *Caricatúra*; 's ellenkező a' dolgok' természetével egyszer azért, mivel a' szerelem csak az ellenkező érzelmekkel való harczában elragadó és rángatózó; de az *édes órán* nem rángatózó, nem elragadó, hanem a' legfőbb gradusban szelíd és *öszve olvasztó*; azaz, a' legfőbb subjectivitásnak és legfőbb objectivitásnak harmoniás egyezete, nem pedig harcza; azaz, a' subjectivitas az objectivitasban elenyészik. — — Az olly dithyrambi elragadtatásnak típusait, a' millyeneket én Virág Benedekhez, a' Múzához 's Prónayhoz szólló Ódáknban mutatték, ez a' SCÉNA magára nem veheti; mert azokban a' poetai lélek a' Poézisnek egész szabadságában, 's objectumait el nem érhető törekedéseiben, jelenik meg; itt pedig csak az ember a' legtermészetesebb érzelmek' legfőbb harmoniájában. De egyeberánt is az én Ódámban ez: *Hová, hová ránt ömledező hevem?* egészen más érzelemnek típusa, mint itt a' *Merre, merre lángoló hevemben*; mert ez az elragadtatást még messzebb akarja vinni; amaz ellenben nálam az elragadtatást menti, józanítja, zabolázza. Így Chloémában, noha ott a' vágyódó szerelem festetik, még is egészen más érzeményt fest az: *égek*, mint itt; mert az utána következő, *szívem elolvadt tüstént* megmagyarázza, hogy ott az égés nem egyéb, mint a' *szívnek olvadása*; de itt az: *öszve omlok és Ar-*

érzésétől van az, hogy ezen egész költeményben az érzés annyira felcsigáztatik, hogy az Elragadtatás még a' maga tárgyától is el akar ragadtatni; innét: hogy a' szerelem' Istenei, kik még eddig a' szerelmet gyújtani szokták, itt a' szerelmet *hűteni* kénytelenek, de még is a' szerelmesen sem az *istenek' hűtése*, sem a' *myrtusok' enyhelye* nem enyhíthetnek, hanem az *összeomlik és elég*. Illy ellenmondásokkal tellyes itt minden; még pedig nem homályos, hanem igen is nyilván való ellenmondásokkal. Mert, ha csak azt mondaná itt a' Szerelmes; a' szerelmek' istenei hűsen lengetnek, még akkor csak homályos volna a' contradictio; de, mikor nyilván kimondja, hogy ezen hűs lengetést nem csak látja, hanem érzi is, már akkor igen nyilván ellene mond magának elannyira, hogy ezt *érzem a' szerelem' istenének hűs lengetését* nem itt, hanem csak tréfában lehetne mondani, mikor azt akarnánk tudniillik mondani, hogy hűl a' szerelmünk. Így esik vissza a' Felettébbvaló mindenkor a' Nevetségesbe és Ellenmondásba; 's ez a' DAGÁLY: a' minthogy ezen versezetnek egész poetai érzeménye nem is egyéb, mint az Érzelmi - dagálynak legképtelenebb neme.

5. A' Phantázia, mint a' Poezisnak képző ecsetje, teremthet különféle idealis képeket és lényeket; de ha ezen képekben a' természetnek típusza elenyészik, már akkor a' Phantázia tisz-

tátalan és természetlen, 's az egész Poezis nem egyéb, mint: rút idealitás; mert egyedül ennek tisztasága egyetlenegy feltétele az egész idealizálás' művészetének. vagy Poezisnak. Ezen költeményben a' Phantáziának két műve tűnik előnkbe, 's mindenik igen szerencsétlen. Az egyik az, midőn a' REMÉNY - nek vagy ÁLOM - nak egyszerűsmind *k a r o k* is *hullámok* is tulajdonítatnak: mellyek természet szerint öszve nem illhetők öszve nem képzelhetők tulajdonságok lévén, az egész kép nem egyéb mint természetlen és értelmetlen. *A r a b e s k.* Vagy tán a' *l á g y k a r o k* és *b ő h u l l á m o k* *A r m í d á é i*? De így a' *l á g y k a r o k o n* és *b ő h u l l á m o k o n* *fekünni* és *merengni*, mi volna egyéb, mint a' legállatibb actusnak legprózaibb ideája? A' másik kép az, *midőn a' szerelmeskedőket az istenek kárpittal betakarják és hűsönlétnetik.* Az isteneknek, mint képzelt felsőbb lényeknek, olly illetlen cselekedetet tulajdonítani, hogy azok a' *szeretkezőket betakarják és legyezék*, nem egyéb, mint a' Home által ugy nevezett HAMIS - FENSÉG; melly tulajdonképen nem más, mint a' helytelen képzelődésnek legidétlenebb neme, vagy röviden KÉPZELETI-DAGÁLY; azaz olly erőlködése a' Phantáziának, melly mennél feljebb akar menni, annál alább esik az Ellenmondásba és Nevetségesbe — a' Dagálnak két fő characteri bélyegeibe. — Ezekből tehát nyilván láthatja az értelmes Olvasó,

millyen Kitételeket, millyen Érzést és
Értelmet tart Kölcsey *poetaiáknak*.
Berzsenyi Dániel.

10.

Ki a' magyar Literatúra' történeteire, ha csak a'
múlt század' közepéig is kitekinte, 's tudja, milly
nagy befolyása volt legyen a' franczia Literatúrán-
nak, szinte Faludi olta, iróinkra: az előtt fi-
gyelmet érdemlő dolog lehet, hogy a' franczia
Epigrammának, melly mint a' Tud. Gyűjltben
mondatott, sok ezerekből álló had, mind e' mai
napig legkisebb befolyása sem vala a' magyarra;
sőt fordítást is alig találhatunk, melly ezen nem-
zet' nyelvéből történt volna. Hihető, hogy a' mi
francia - magyarjaink, Bessenyei, Barcsai,
Orczy nem érzettek magokban Epigrammai te-
hetséget; hihető, hogy nem tartották méltónak
a' Poézis' ezen kisdud nemére fogyasztani az a'
nélkül is középszerűleg kapott erőt; hihető, hogy
az Epigramma az általok szeretett lassú léptekkel
huzakodó versnemben elveszté szökdelő elevensé-
gét, 's fonákul verdezte füleiket. Akár mellyik
lett legyen ok az előszámláltak közül, elég,
hogy a' dolog ekként volt; 's a' magyar Epigram-
ma' első nyomait nem Bessenyei' vagy Bar-
csainál, hanem a' Római Literatúra' két ta-